

Interventioner på olika arenor för jämlik hälsa

LUND
UNIVERSITY

Presentation vid seminariet Från skola till arbetsliv – hur kan vi främja god hälsa? Stockholm , 20 april, 2023

P-O Östergren, Division of Social Medicine and Global Health, Dept of Clinical Sciences in Malmö, Lund University

Denna presentation vill bidra till att

...diskutera möjligheter och hinder för att främja hälsan och dess jämlika fördelning i en befolkning utifrån de forskningsresultat som presenterats idag

Har folkhälsoarbetet övergivits till
förmån för Agenda 2030 och
arbetet med en hållbar utveckling?

Nej!

Det är viktigt att se den stora
överlappningen mellan fenomenen
hälsa på befolkningsnivå och
hållbar utveckling

En hållbar utveckling innebär den
mänskliga befolkningens
överlevnad med acceptabelt
välbefinnande i ett långt
tidsperspektiv

Detta knyter ihop tänkandet med hälsofrämjande insatser, hälsa i alla politikområden, betydelsen av hälsans jämlikhet, hälsa och miljö – särskilt global uppvärmning

Ett gemensamt nyckelkoncept
– allt hänger samman och vi är
själva en aktiv del av detta!

Vi behöver därför tankemodeller som hjälper oss att orientera så att vi kan påverka utvecklingen för att öka möjligheterna till en hållbar utveckling, dvs en långsiktigt god och jämlik hälsa i befolkningen.

Hälsa ses i den moderna
socialepidemiologiska forskningen
som en ständigt pågående **process**
där **individen aktivt samspelar**
med omgivningen och där det
finns både positiv och negativ
potential till den fortsatta
hälsoutvecklingen.

Om det finns en stor överlappning mellan faktorer bakom en positiv utveckling av folkhälsan och en hållbar utveckling, jämför även health promotion ansatsen, hälsa i alla politikområden, mm., så ger detta en vink om hur vi ska tänka kring interventioner.

Den andra sidan av detta mynt, är att folkhälsans utveckling kan ses som en viktig indikator för hur hållbar den aktuella utvecklingen är. Föreslagits av flera ledande forskare, t.ex. Michael Marmot, 2015.

Under senare tid har man betonat den stora betydelsen av **individens eget agerande** för att anpassa sig väl till omgivningen

Hur effektivt detta agerande beror till betydande del av de resurser som samhället fördelar till olika grupper i befolkningen, **hälsans sociala bestämningfaktorer**

Makt, pengar och andra resurser

Hälsans ojämlikhet är därför ett hinder för en allmänt förbättrad folkhälsa och även en mätare av social hållbarhet.

Interventioner för att förbättra hälsan i befolkningen måste därför innehålla element för att minska hälsans ojämlikhet.

Vad säger forskningen om interventioner för att minska hälsans ojämlika fördelning ?

Scoping review på uppdrag av FoM.
Östergren och Vilhelmsson, 2018

Slutsats, det är svårt att intervensera på en enda enskild faktor när utfallet beror på en komplex samverkan av orsaker på flera olika nivåer, från individens närmiljö, via lokalsamhället till den nationella och globala nivån.

Detta var ett övergripande tema i de interventioner som föreslagits i den sk. Marmotkommissionens slutrapport, WHO Commission on social determinants of health, 2008.

World Health
Organization

Commission on
Social Determinants of Health

Closing the gap in a generation

Health equity through action on
the social determinants of health

Commission on social determinants of health 2008

Tre övergripande förslag

Förbättra vardagens levnadsförhållanden

Tackla den ojämlika fördelningen av makt, pengar och resurser

Mäta och förstå problemet och följa upp effekten av insatser

Förbättra vardagens levnadsförhållanden

Jämlikhet från livets start

Hälsosamma platser, hälsosamma människor

Rättvisa anställningsvillkor och anständiga arbetsförhållanden

Ett socialt skyddsnät för hela livsloppet

Ett heltäckande hälso- och sjukvårdssystem för alla

Tackla den ojämlika fördelningen av makt, pengar och resurser

Jämlik hälsa i alla policies, system och program

Rättvis finansiering

Marknadsansvar

Jämställhet

Politiskt bemyndigande – inklusion och inflytande

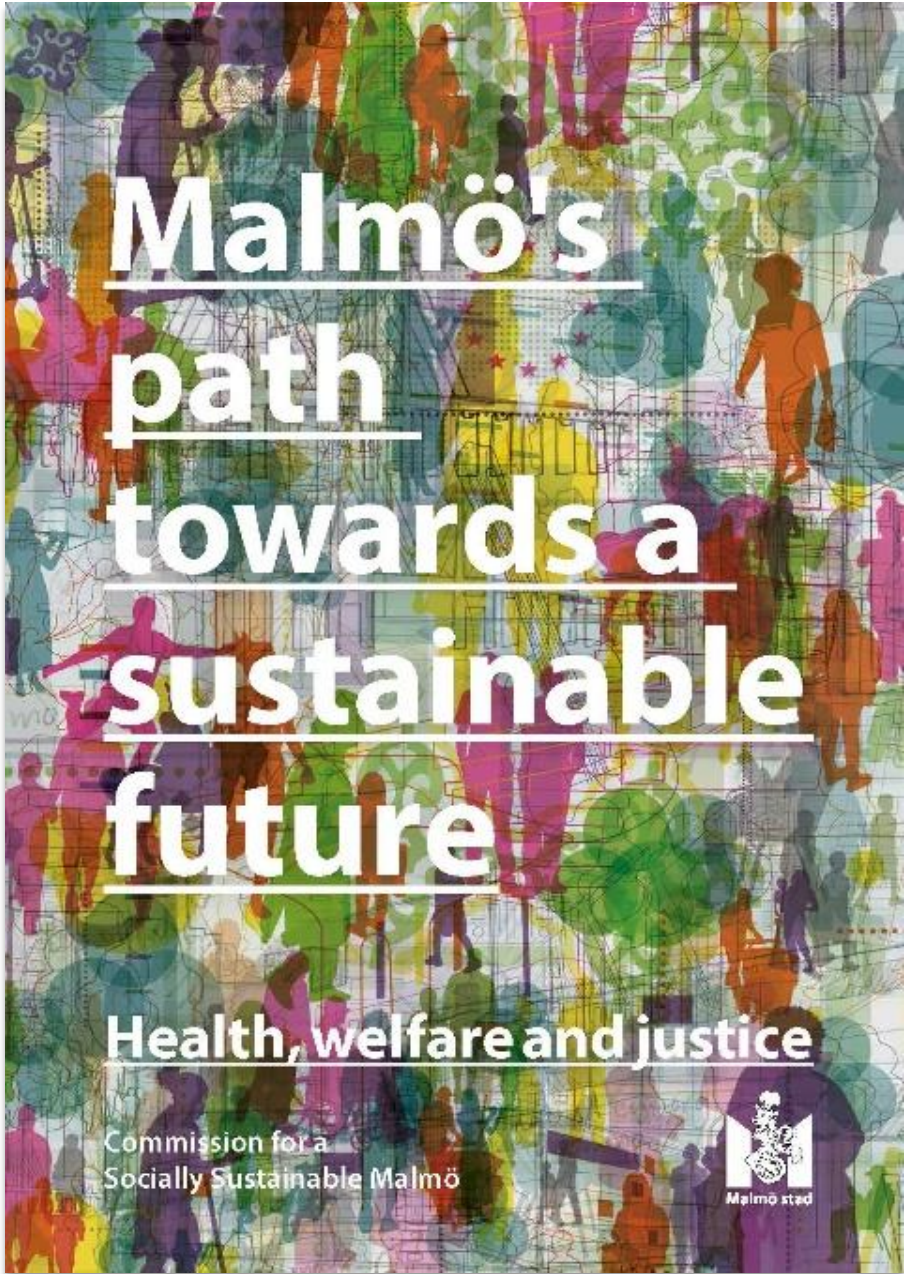
Kompetent global styrning

Mäta och förstå problemet och följa upp effekten av insatser

Hälsans bestämningfaktorer: Monitorering, utbildning, and forskning

Malmökommissionen

**Kommission för ett socialt hållbart
Malmö, 2013.**

Malmö's path towards a sustainable future

Health, welfare and justice

Commission for a
Socially Sustainable Malmö

Utgår från hälsa som ett mått på välfärd och samhällsutveckling

och från hälsans sociala fördelning som ett allmänt mått på jämlikhet i samhället

Så här formuleras problemet av uppdragsgivaren

'Klyftan mellan de grupper som har den bästa hälsan och de som har den sämsta har ökat påtagligt under de senaste årtiondena.'

Kommunstyrelsen i Malmö valde att tillsätta en kommission som fick i uppdrag att föreslå åtgärder för att minska den ojämlika hälsan i Malmö genom att göra de sociala bestämningsfaktorerna för hälsa mer jämlika.

Detta tolkades som att vara detsamma som att göra Malmö till en socialt hållbar stad, varför kommissionen fick namn efter detta.

Med utgångspunkt i denna utvecklade
förståelse innehåller kommissionens slutrapport
två övergripande rekommendationer.

För det första föreslås att Malmö stad etablerar en **social investeringspolitik** som kan utjämna skillnaderna i levnadsvillkor och göra samhällssystemen mer jämlika.

Det handlar i stora drag om att se sociala insatser och satsningar som investeringar, inte som kostnader. Investeringar i människor, särskilt under barndomen, ger vinster på längre sikt.

Det visar sig bland annat genom att fler klarar skolan, utbildar sig, arbetar och kan försörja sig och har en god hälsa. Färre hamnar i långvarigt, både socialt och ekonomiskt kostsamt, utanförskap.

Utifrån ett socialt investeringsperspektiv är det också viktigt att stärka sambandet mellan tillväxt och en jämlik välfärd, förbättra kvaliteten på jobben och framhålla trygghet som ett värde i sig.

För det andra föreslår kommissionen förändringar av de processer som dessa system ingår i genom skapandet av kunskapsallianser, jämlika samarbeten mellan forskare och intressenter från till exempel förvaltning, föreningsliv och näringsliv, och en demokratisering av styrningen.

Kommissionens två övergripande rekommendationer täcker in sammanlagt 24 mål och 72 åtgärder, indelade i sex områden

Barn och ungas vardagsvillkor

Boendemiljö och stadsplanering

Utbildning

Inkomst och arbete

Hälso- och sjukvård

Förändrade processer för en hållbar utveckling

Barn och ungas vardagsvillkor

Med målsättningen att halvera barnfattigdomen fram till år 2020 för att på sikt eliminera den helt rekommenderas följande åtgärder:

ta fram och implementera en **kommunal handlingsplan** för att minska barnfattigdomen, inrätta ett **kommunalt familjestöd**, öka **tillgången till datorer och internet i hemmet** hos barnfamiljer i Malmö,

höj det **kommunala försörjningsstödet** och inför **tillägg för barns fritids- och kulturaktiviteter** för barnhushåll med långvarigt försörjningsstöd samt ge alla barn i Malmö tillgång till **gratis kollektivtrafik** inom staden.

Boendemiljö och stadsplanering

Med målsättningen att stadsplaneringen ska bidra till att stärka tilliten och främja miljöer som inbjuder till delaktighet rekommenderas följande åtgärder:

skapa fler **lättillgängliga mötesplatser**, speciellt i områden med stor trångboddhet.

stärk invånarnas **delaktighet och inflytande i stadsplaneringens processer** och öka jämställdheten i den offentliga miljön genom att utveckla dialogmodeller och pröva **planeringsmetoder där medborgare får ökat inflytande.**

Utbildning

Med målsättningen att alla barn och unga i Malmö stad som slutför grundskolestudier ska uppnå behörighet till fortsatta studier på gymnasiet rekommenderas följande åtgärder:

Tidig och återkommande uppföljning av **barns språkutveckling**, följt av tidiga stödåtgärder vid behov.

Tidig och kontinuerlig **uppföljning av studieresultat**, följt av stödinsatser vid behov.

Med målsättningen att alla elever som har påbörjat gymnasiestudier ska ha slutfört sina studier inom en femårsperiod rekommenderas följande åtgärder:

Permanent Ungdomsuppföljningen vid Vägledningscentrum i Malmö och tillför resurser till dess arbete med att följa upp, informera och motivera ungdomarna till studier och/eller praktik.

Genomför en **kraftfull satsning på utbyggnad och personalförstärkning inom Elevhälsan** vid de kommunala gymnasieskolorna.

Med målsättningen att elevsammansättningen i Malmös skolor ska vara integrerad med avseende på socioekonomiska, etniska, könsmässiga och prestationsmässiga grunder rekommenderas följande åtgärder:

Inrätta, finansiera och förlägg attraktiva profiler till skolor i de mest utsatta områdena för att **attrahera elever från hela staden**.

Se över konsekvenserna av **lokalisering av de nya skolor som planeras** och överväg ny struktur för grundskolornas organisering i Malmö.

Inkomst och arbete

Med målsättningen att verka aktivt för att möjliggöra en ekonomiskt skälig levnadsnivå för alla och minska de ekonomiska skillnaderna mellan hushållen i Malmö rekommenderas följande åtgärder:

Följ upp den fördelningspolitiska utvecklingen i staden och vidta åtgärder för att minska och mildra dess oönskade effekter. Brister i enskilda statliga socialförsäkringssystem bör analyseras och kommuniceras vidare till nationell nivå, till exempel behov av förstärkt skydd vid arbetslöshet och ohälsa.

Inled diskussion på nationell nivå om att **höja riksnormen för nationellt försörjningsstöd.**

Med målsättningen att pröva nya sätt att stimulera utvecklingen av arbetsmarknaden och framväxten av nya jobb rekommenderas följande åtgärder:

Använd fysiska investeringar som motor för lokal sysselsättning och urban utveckling (se förslaget om Bygga om Dialogen och Amiralstaden ovan), flytta ut arbetsmarknadspolitiska insatserna till platser där människor känner sig hemma och stärk satsningarna på kommunal arbetsmarknadsutbildning.

Utvidga det kommunala informationsansvaret upp till 25 år med syftet att ge samordnade insatser till fler unga personer som är arbetslösa, lågutbildade och har försörjningsstöd.

Kommissionen för hälsan Jämlikhet

SOU 2017-47.

För en god och jämlik hälsa

– En utveckling av det folkhälsopolitiska ramverket

DEL BETÄNKANDE AV
KOMMISSIONEN FÖR
JÄMLIK HÄLSA

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR
SOU 2017:4

Åtta områden

Det tidiga livets villkor

Kompetenser, kunskaper och utbildning

Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö

Inkomster och försörjningsmöjligheter

Boende och närmiljö

Levnadsvanor

Kontroll, inflytande och delaktighet

En jämlik och hälsofrämjande hälso- och sjukvård

Kompetenser, kunskaper och utbildning

Använda **skolan som en arena för att introducera fritidsaktiviteter och föreningsliv** för barn och unga.

Skolhuvudmännen bör säkerställa att ett aktivt, tidigt och systematiskt arbete bedrivs för att **främja närvaro och för att förebygga skolmisslyckanden.**

Arbete, arbetsförhållanden och arbetsmiljö

stärka humankapitalet, genom utbildningssatsningar, för personer födda utanför Europa men även inrikes födda som saknar gymnasieutbildning,

pröva fler former av särskilda arbeten för dem som ändå inte lyckas ta sig in på arbetsmarknaden.

förstärka regelarbetet och tillsynen på arbetsmiljöområdet och öppna för fler flexibla lösningar vid behov av arbetsanpassning och arbetsbyten.

öka det arbetsplatsförlagda inslaget i yrkesprogrammen.

renodla och förenkla formerna för anställningsstöd.

regeringen bör pröva fler alternativa former för särskilda (anpassade) arbeten.

utvärdera effekterna av föreskriften om organisatorisk och social arbetsmiljö.

Inkomster och försörjningsmöjligheter

indexera **riksnormen i det ekonomiska biståndet** med en årlig ändring i inkomstindex,

regeringen bör återställa ersättningsnivån i den offentliga socialförsäkringen så att den **säkerställer inkomstbortfallsprincipen.**

Boende och närmiljö

bostadsområden som är socialt hållbara – **som motverkar boendesegregation** och främjar trygghet, tillit och en god och jämlik hälsa,

skärpa ägardirektiv till kommunala bostadsföretag som **betonar den allmännyttiga rollen och företagets roll för bostadsförsörjningen i kommunen,**

**Tack för
uppmärksamheten!**